

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ЛАНДШАФТУ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Гусєва Г.Г., канд. філол. наук, доцент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті проведено аналіз існуючих стандартів для Вищих навчальних закладів в Україні та наслідки використання таких стандартів на ринку праці. Обґрунтовано необхідність урахування потреб ринку праці при плануванні підготовки фахівців та викладачів ВНЗ як стратегії формування конкурентоспроможності ВНЗ та поліпшення освітнього ландшафту в Україні.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, конкурентоспроможність, стратегія, ринок праці, підготовка фахівців та викладачів.

В статье проведен анализ существующих стандартов к высшим учебным заведениям в Украине, а также последствия использования таких стандартов на рынке труда. Обосновано необходимость учета потребностей рынка труда при планировании подготовки специалистов и преподавателей ВУЗ как стратегии формирования конкурентоспособности ВУЗа и улучшения образовательного ландшафта в Украине.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, конкурентоспособность, образовательный ландшафт, подготовка специалистов и преподавателей, рынок труда, стратегия.

The article analyses current standards in higher educational institutions of Ukraine, and also consequences of these standards' implementation on the labor market. The necessity of taking into account the needs of the labor market when preparing the graduates and teachers at the tertiary level as a strategy of forming competitiveness of higher educations and improving the educational landscape in Ukraine.

Key words: competitiveness, educational landscape, higher institutions, labor market, preparing professionals and teachers, strategy.

Базовим завданням інституцій вищої освіти будь-якої країни світу є підготовка високопрофесійних та компетентних кадрів, які б відповідали вимогам сучасного світу, інформаційного суспільства та інтеграційних процесів. Високорозвинені держави наголошують на необхідність структурних зрушень та інноваційних введень для задоволення зростаючих потреб у сфері технологій й інформації. Тому і виникає необхідність інноваційних реформ для забезпечення національного ринку праці висококваліфікованими робітниками.

Дослідження існуючих стандартів до Вищих навчальних закладів (ВНЗ) в Україні свідчить, що система освіти і підготовка кадрів, що існували в межах централізованої економіки, поступово трансформуються згідно вимог Європейського стандарту вищої освіти. Потреби сучасного ринку праці пов'язані з поглибленням ринкових відносин, структурними змінами, циклічними, а інколи, й спорадичними коливаннями в економіці. Деформація структури трудових ресурсів погіршується внаслідок тривалого спаду в економіці та загострення кризових явищ у соціально-економічній сфері. Поліпшити таку ситуацію можна шляхом перезавантаження

системи освіти, вдосконалювання системи регулювання та розробки механізму прогнозування професійних потреб ринку праці [4, с. 99].

В межах інноваційно-інвестиційної економіки на ринку праці є важливим не лише володіння певним об'ємом знань, але й уміння мобільно реагувати на зміни, вміти ефективно спілкуватися та орієнтуватися в глобальному інформаційному просторі, мати здатність постійно підвищувати свій професійний рівень. Головним завданням ВНЗ є забезпечення потреб галузей економіки в підготовці конкурентоспроможних робочих кадрів. При плануванні підготовки спеціалістів ВНЗ слід враховувати потреби ринку праці в робітниках різних кваліфікацій та специфіку розвитку територій [2]. Створення підвалин для отримання конкурентних переваг в світі є головною умовою економічної і соціальної стабільності суспільства та сприяє економічному зростанню країни, збільшенню прибутку підприємств і доходів населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема впливу вищої освіти на рівень розвитку трудового капіталу присвячені фундаментальні дослідження багатьох вчених, таких як В. В. Гесця, М.В. Гуловіч, І. К. Каленюка, О.С. Маковоза, О.В. Носової, Р. Фатхутдінова, Л.М. Яковенко та ін.

Актуальність теми дослідження питань конкурентоспроможності підготовки ВНЗ фахівців високої кваліфікації обумовлена сучасними потребами ринку освітніх послуг. Існує проблема необхідності приведення у відповідальність фаху, кількості випускників ВНЗ адекватно потребам та вимогам ринку праці. При цьому недостатньо приділяється уваги відповідності вищої освіти України Європейським стандартам. Досі не сформовано єдиної точки зору стосовно розуміння поняття конкурентоспроможність ВНЗ. Аналіз наукової літератури свідчить, що досвід західних країн не було належним чином вивчено та, як результат, достатнім чином втілено в системі підготовки фахівців ВНЗ в Україні.

Таким чином, **мета** даної статті є аналіз реального стану і перспективних напрямків поліпшення конкурентоспроможного ландшафту на ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів України на базі підвищення конкурентоспроможності фахівців ВНЗ, розкрити доцільність тісної співпраці ВНЗ з практикою в питаннях підготовки вищою школою фахівців відповідно до потреб ринку праці.

Ринок праці адекватно оцінює ефективність вкладень у персонал. Тому, щоб претендувати на конкурсну посаду, наявності диплому сьогодні мало – потрібно надати більш вагомі докази своєї компетентності. Також в умовах посилення конкуренції на ринку праці підвищуються вимоги не тільки до рівня кваліфікації та якості підготовки фахівців, які повинні володіти останніми досягненнями науково-технічного прогресу, але й до їх здатності використовувати отримані знання на практиці і навчатися впродовж життя. Сучасна ситуація на ринку освіти Україні дотепер відчуває суттєвий розрив між тим, кого та чому вчать університети, і тим, чого

потребує ринок праці. Вище зазначене визиває необхідність реформування вищої освіти України відповідно до ринкових запитів до випускників.

Таким чином, одним із найважливіших стратегічних завдань на сучасному етапі модернізації системи вищої освіти України є забезпечення конкурентоспроможності підготовки фахівців згідно рівню міжнародних стандартів. Запровадження основних положень Болонського процесу передбачає врахування національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою.

Для більш чіткого визначення стратегії формування конкурентоспроможності фахівців ВНЗ, слід дати визначення самого поняття «конкурентоспроможності». Відповідно, конкурентоспроможність ВНЗ визначається як здатність: 1) "готувати фахівців, які витримують конкурентну боротьбу на конкретному зовнішньому або внутрішньому ринку праці; 2) розробляти конкурентоспроможні новації у своїй галузі; 3) вести ефективну відтворювальну політику в усіх сферах своєї діяльності." При цьому механізм управління конкурентоспроможністю ВНЗ складається з наступних взаємопов'язаних компонентів: місія ВНЗ, його зв'язки з зовнішнім середовищем, інструменти нової інноваційної економіки, застосування яких може забезпечити конкурентоспроможність ВНЗ, принципи, функції та методи управління [3, с. 37].

Таким чином, погоджуючись з таким визначенням, відзначаємо конкурентоспроможність ВНЗ як пакет здібностей задовольняти потреби суспільства в освітніх послугах відповідно до державних вимог і стандартів не менш ефективно, ніж у наявних на ринку конкурентів.

Конкурентоспроможність фахівців ВНЗ, як **об'єкт дослідження**, можна розглядати з різних позицій – якість освіти або якість освітньої діяльності, якість освітнього процесу або якість освітньої послуги, якість випускника або якість фахівця. На наш погляд, найбільш точним в концептуальному плані є визначення конкурентоспроможності освітньої діяльності як характеристик компетенцій викладачів так і компетенцій майбутніх фахівців.

Дотримання ВНЗ України європейських стандартів конкурентоспроможності відображає взаємозв'язок важливих координат: якості, вектору освіти на потреби ринку праці, та відкритості зовнішньому середовищу. Гарантія та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності є головним напрямком реалізації вимог Болонської конвенції. В умовах підвищення рівня розвитку економіки, нарощування темпів економічного зростання, вимоги до підготовки висококваліфікованих випускників ВНЗ будуть рости. При цьому в конкурентоспроможності підготовки фахівців ВНЗ відповідно до вимог ринку зацікавлені як роботодавці та держава, так і майбутні фахівці, що приведе до встановлення більш високих стандартів в освіті [5]. Таким чином, адекватність підготовки фахівців ВНЗ, шляхом розробки нових стандартів до навчальних дисциплін, системи оцінювання навчальних здобуток, якості освітніх послуг згідно вимог ринку

праці – запорука економічної і соціальної стабільності суспільства та піднесенню країни. Викладач сучасного ВУЗу, адекватний потребам і умовам суспільства ХХІ століття, повинен являти собою високо-професійною особистістю, здатну творчо мислити, приймати нестандартні рішення і нести за них відповідальність. Одна з вимог сучасного ринку праці – це висока конкурентоспособність викладача.

Слід урахувати той фактор, що в наразі кількість студентів зменшується з кожним роком, що веде до скорочення викладацького корпусу [6]. Як відомо, робота викладача ґрунтується на конкурсній системі і добре, якщо на вакантне місце претендує тільки одна людина. Але у зв'язку зі скороченням числа студентів все частіше і частіше заяви на конкурс подають відразу кілька викладачів. У привілейованому становищі перебувають ті, хто мають вчені ступені і звання. А іншим викладачам доводиться поборотися за місце, оскільки пріоритет віддається кандидатам, які підтримують достатній рівень професіоналізму, характеризуються академічною і соціальною мобільністю, готовністю до самоосвіти, володінням сучасними технологіями навчання, орієнтацією на високі стандарти ВУЗу. Саме такого викладача можна вважати конкурентоспроможним.

Слід зазначити, що наукові дослідження з діагностики й оцінки якості діяльності викладача ВУЗу у повному обсязі практично не проводилися. Однак, можна виділити деякі загальні позиції в діяльності викладача ВУЗу, що включають [1, с. 108]:

- поєднання науково-дослідної та педагогічної діяльності, що є проявом культури викладача;
- поєднання знань і досвіду, що виражається у взаємозв'язку теоретичних знань і практичних умінь;
- освоєння нових дидактичних технологій і з'єднання їх з власними напрацьованими методиками;
- мотивування студентів на навчальну, творчу, інноваційну, наукову діяльність.

В сучасних умовах конкурентної боротьби утворення конкурентних переваг є логічною метою суперництва на ринку освітніх послуг. Отже, якісна трудова діяльність професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу стала ключовим фактором успіху для здобуття ВУЗом конкурентних переваг. У сучасних умовах ключовою ланкою в ланцюжку підготовки фахівців з вищою освітою і високою професійною кваліфікацією, готових до творчості і наукових пошуків у сфері своєї професійної діяльності стає викладач вищого навчального закладу. Таким чином, саме від якості діяльності викладача ВНЗ залежить загальний рівень якості освіти в країні. Тому процес створення умов для можливостей зростання наукового потенціалу, наявність мотивації викладачів в поліпшенні професійної компетенції, прагнення розвивати знання з предметної області, бажання підвищувати кваліфікацію забезпечують відповідність якості навчання вимогам, що пред'являються на ринку праці до професійної якості

випускників і їх позитивної адаптації після закінчення ВУЗу. Це, безумовно, сприяє формуванню позитивного іміджу вищого навчального закладу і безпосередньо веде до підвищення його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Сучасний рівень конкурентоспроможності підготовки фахівців вищими навчальними закладами відповідно до вимог ринку праці повинен відповідати реаліям часу, потребам суспільства та мусить базуватися не тільки на тривалості або змісті навчання, а й на тих знаннях і навичках, якими оволоділи випускники. На державному рівні постає задача привести до відповідності відносини в триаді «держава-ВНЗ-ринок праці», що забезпечить гармонійний конкурентоспроможний ландшафт на освітньому ринку праці України і надасть можливість майбутнім фахівцям достойно презентувати країну на глобальному ринку праці.

Література

1. Иноземцева В. В. Повышение качества труда преподавателя как фактор обеспечения конкурентоспособности вуза // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 5. – С. 107–113.
 2. Гулович М. М. Формування іншомовної компетенції студентів як необхідного фактору академічної мобільності [Електронний ресурс] / М. М. Гулович // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : збірник наукових праць. – Вісник НТУ «ХП». – 2012. – № 32. – Режим доступу : <http://archive.kpi.kharkov.ua/View/25660>.
 3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
 4. Носова О. В. Конкурентоспроможність підготовки фахівців вищими навчальними закладами відповідно до вимог ринку праці / О. В. Носова, О. С. Маковоз // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 9. – С. 99–104.
 5. Организация международной деятельности ВУЗа / [под ред. Д. Г. Арсеньева, А. М. Алексанкова]. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2008. – 165 с.
- Статистична інформація [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. -Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.